

DIRECTORAAT-GENERAAL INTERN BELEID VAN DE UNIE
BELEIDSONDERSTEUNENDE AFDELING B: STRUCTUURBELEID EN
COHESIE

CULTUUR EN ONDERWIJS

STIMULEREN VAN PARTICULIERE INVESTERING IN DE CULTURELE SECTOR

SAMENVATTING

Samenvatting

Het onderzoek wijst ontwikkelingen aan bij het stimuleren van particuliere investering in de culturele sector in EU-lidstaten. Het onderzoek gaat in op empirische gegevens die zijn verzameld via vragenlijsten, casusstudies van vijf landen en documentonderzoek. Het biedt een overzicht van de mechanismen en maatregelen die worden gebruikt om particuliere investering te stimuleren, met inbegrip van: belastingkader (d.w.z. het stimuleren van cultuurconsumptie en investeringen door het bedrijfsleven en filantropische instellingen), financiële en bankregelingen en tussenliggende mechanismen. Het onderzoek bevat een vergelijking tussen particuliere investering in cultuur in de Verenigde Staten en Europa.

Dit document is aangevraagd door de Commissie cultuur en onderwijs van het Europees Parlement.

AUTEURS

IMO - Instituut voor Internationale Betrekkingen
Vesna Čopič, Ph.D., hoofdonderzoeker
Aleksandra Uzelac, Ph.D., onderzoekscoördinator
Jaka Primorac, Ph.D.
Daniela Angelina Jelinčić, Ph.D.
Andrej Srakar, M.Sc.
Ana Žuvela, M.A.

VERANTWOORDELIJK ADMINISTRATEUR

Mevrouw Ana Maria Nogueira
Beleidsondersteunende afdeling structuurbeleid en cohesie
EUROPEES PARLEMENT
B-1047 Brussel
E-mail: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

REDACTIONELE ASSISTENTIE

Mevrouw Lyna Pärt

TAALVERSIES

Oorspronkelijke taal: EN
Vertaling: BG, CS, DA, DE, EL, ES, ET, FI, FR, HU, IT, LT, LV, MT, PL, PT, RO, SK, SL, SV.

OVER DE REDACTEUR

Om contact op te nemen met de beleidsondersteunende afdeling of om u aan te melden voor de maandelijkse nieuwsbrief kunt u een e-mail sturen naar:

poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Manuscript voltooid in juli 2011.
Brussel, © Europees Parlement, 2011.

Dit document is op internet beschikbaar op:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

BEPERKTE AANSPRAKELIJKHEID

De meningen die in dit document worden geuit, vallen uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van de auteur en geven niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt van het Europees Parlement weer.

Nadruk en vertaling met bronvermelding voor niet-commerciële doeleinden toegestaan, mits de uitgever daarvan vooraf op de hoogte wordt gesteld en een exemplaar krijgt toegestuurd.

LIJST VAN AFKORTINGEN

- A&B** Kunst en Bedrijfsleven
- ABSA** Association for Business Sponsorship of the Arts, Vereniging voor bedrijfssponsorschappen van kunst
- ACE** Arts Council England, Kunstraad Engeland
- ACRI** The National Association of Local Savings Banks and Banking Foundations, Nationale vereniging van lokale spaarbanken en bankstichtingen
- ADMICAL** Carrefour du Mécénat d'Entreprise (Een netwerk voor filantropie in het bedrijfsleven)
- AEDME** Asociación Española para el Desarrollo del Mecenazgo Empresarial, Spaanse vereniging voor de ontwikkeling van het mecenaat in het bedrijfsleven
- BC** Bondardo Comunicazione
- BDI** Haus der Deutschen Wirtschaft (Duitse vereniging voor de industrie)
- CAF** Charities Aid Foundation, Britse charitatieve instelling
- CATI** Computerondersteund telefonisch interviewen
- CCR** Culturele verantwoordelijkheid in het bedrijfsleven
- CEG** Creative Exports Group, partnerschap tussen handelsverenigingen en overheid op het gebied van creatieve uitvoer
- CEREC** Europees Comité voor het nader tot elkaar brengen van economie en cultuur
- CHPA** Wet op de bescherming van cultureel erfgoed
- CIAV** Certificeringsprogramma voor investeringen in de audiovisuele sector
- CNC** Centre National de la Cinématographie, Nationaal cinematografisch centrum
- CSR** Maatschappelijk verantwoord ondernemen
- CZK** Tsjechische kroon, munteenheid
- DCMS** Department for Culture, Media and Sport, Departement van cultuur, media en sport
- EC** Europese Commissie
- EER** Europese Economische Ruimte
- EFCS** Europees kader voor statistische gegevens over cultuur
- EGEDA** Audiovisual Producers' Rights Rearrangement Association, Vereniging voor herschikking van rechten van audiovisuele producenten

- EIS** Investeringsregeling voor het bedrijfsleven
- EU** Europese Unie
- EUR** Euro, munteenheid
- FPC** Filmproductiebedrijf
- GBP** Brits pond, munteenheid
- BBP** Bruto binnenlands product
- ICAA** Institute of Cinematography and Audiovisual Arts, Instituut voor cinematografie en audiovisuele kunst
- IFCIC** Institut de Financement du Cinéma et des Industries Culturelles, Instituut voor de financiering van film en culturele sectoren
- IMO** Institut za međunarodne odnose (Instituut voor internationale betrekkingen)
- IWK** Initiativen Wirtschaft fur Kunst (Het Oostenrijks bedrijfscomité voor kunst)
- JSKD** Overheidsfonds voor culturele activiteiten
- LOF** Wet op stichtingen
- MKIDN** Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Ministerie van cultuur en nationaal erfgoed)
- MLA** Raad voor musea, bibliotheken en archieven
- NCK** Narodowe Centrum Kultury, Pools nationaal cultuurcentrum
- NDPB** Zelfstandig bestuursorgaan
- NESTA** The National Endowment for Science, Technology and the Arts, Nationale stichting voor wetenschap, technologie en kunst
- NEA** Nationale stichting voor kunst
- NGO** Niet-gouvernementele organisatie
- NHMF** National Heritage Memorial Fund, Fonds voor het behoud van nationaal erfgoed
- NIOK** Informatie- en opleidingscentrum zonder winstoogmerk
- NPO** Non-profitorganisatie
- NSRK** Nationale strategie voor de ontwikkeling van cultuur
- Nyx Forum** Deens Forum voor kunst en bedrijfsleven
- OESO** Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
- PBA** Wet op activiteiten van openbaar nut en vrijwilligerswerk
- PBO** Organisatie van openbaar nut
- PDAAlA** Wet op de bescherming van documenten, archieven en archiveringsinstellingen
- PLN** Poolse złoty, munteenheid
- PPP** Publiek-private partnerschappen

PVF	Philanthropic Ventures Foundation, Stichting voor filantropisch durfkapitaal
RCAHMW	Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Wales, Koninklijke Commissie voor historische monumenten van Wales
O&O	Onderzoek en ontwikkeling
RTV	Radio en televisie
SAZAS	Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije (Vereniging van componisten, auteurs en uitgevers voor auteursrechtbescherming in Slovenië)
SEK	Zweedse kroon, munteenheid
SKK	Slowaakse kroon (koruna), munteenheid
KMO's	Kleine en middelgrote ondernemingen
SOFICA	Société pour le Financement de l'Industrie Cinématographique et Audiovisuelle, Vereniging voor de financiering van de cinematografische en audiovisuele sector
TCA	Wet op belastingconsolidatie
VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
VK	Verenigd Koninkrijk
UNESCO	Organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur van de Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten
USD	Amerikaanse dollar, munteenheid
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
VP	Durffilantropie
ZUJIK	Wet op de uitoefening van overheidsbelangen in cultuur
ZAMP	Združenje avtorjev Slovenije (Sloveense auteursvereniging)
WWIK	Wet op inkomstenbepalingen voor artiesten

SAMENVATTING

1.1. Inleiding

1.1.1. Toepassingsgebied van het onderzoek

De gemengde financieringseconomie van kunst en cultuur wordt doorgaans gezien als een model van financiële duurzaamheid. Hoewel de financieringsbronnen voor culturele activiteiten overheidssteun, particuliere steun en verkregen inkomsten omvatten, is dit onderzoek gewijd aan de analyse van particuliere investering in cultuur. In dit onderzoek is getracht een analyse te maken van de verschillende vormen van particuliere investering vanuit het oogpunt van cultuurbeleid en bestaande stimuleringsmaatregelen. Dit onderzoek is bedoeld om het Europees Parlement een beter inzicht te geven in het belang van stimuleringsmaatregelen door de overheid voor de particuliere financiering van cultuur. Het accent van het onderzoek ligt bij het belang van de economische, politieke en culturele aspecten van de financieringsmethoden en -mechanismen die door overheden zijn ontwikkeld om particuliere investering in de culturele sector te stimuleren en de verspreiding van het gebruik van dergelijke methoden en mechanismen. In het onderzoek wordt getracht om algemene ontwikkelingen in de EU aan te wijzen met betrekking tot particuliere financiering van de culturele sector, en er worden ook voorbeelden gegeven van nieuwe praktijken en nieuw beleid in EU-lidstaten. Het accent ligt bij het onderzoeken van de belangrijkste motivatie voor het financieren van de culturele sector en de voornaamste obstakels die particuliere investeerders ondervinden. In het onderzoek wordt ingegaan op de behoefte aan een vergelijkend onderzoek naar cultuurbeleid op dit gebied en wordt de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van EU-lidstaten benadrukt om vergelijkende gegevens op EU-niveau te verstrekken. Het onderzoek bevat een korte analyse van ontwikkelingen en de belangrijkste verschillen met de Verenigde Staten.

De term particuliere investering, zoals gedefinieerd in dit onderzoek, omvat elke investering in, schenking of besteding aan cultuur door individuen, bedrijven of niet-overheidsorganisaties. Deze definitie gaat verder dan een concept van particuliere investering dat hoofdzakelijk wordt geassocieerd met rendement op kapitaal, teneinde particuliere steun en verkregen inkomsten door individuen, bedrijven en organisaties zonder winstoogmerk te omvatten, ongeacht of het gaat om investering, sponsoring, donatie of consumptie van cultuur. Daarom zijn de relevante vormen van steun die in dit onderzoek worden besproken directe investering, sponsorschap, patronaat en donaties, en verdiensten uit zelf gegenereerde inkomsten, zoals kaartverkoop, entreekosten en andere handelswaar. Investeren, schenken en uitgeven worden gedreven door drie verschillende motieven: investeren wordt gedreven door het principe van gewin, gemeten als winst; schenken wordt gedreven door het principe van sociale verantwoordelijkheid, uitgedrukt in sociale, symbolische en gelijksoortige niet-economische cultuurwaarden; uitgeven wordt gedreven door het beginsel van de soevereiniteit van de consument, gemeten in markt- of gebruikswaarde van cultuur, en in de intrinsieke waarde van cultuur.

1.1.2. Geraadpleegde gegevensbronnen

De door velen gedeelde perceptie dat de gemengde financieringseconomie van kunst en cultuur nieuwe perspectieven kan opleveren voor de duurzaamheid van activiteiten in de culturele sector, heeft een druk teweeggebracht om andere bronnen te vinden teneinde overheidsfondsen aan te vullen en het gebruik ervan te stimuleren. Het is dan ook verbazend dat er onvoldoende vergelijkende gegevens zijn over de omvang van particuliere fondsen voor cultuur en de doeltreffendheid van bepaalde maatregelen en vergelijkende methodologie in Europa. Er is een beperkt inzicht in verschillende nationale verhoudingen, verkregen via onderzoeken en studies naar particuliere schenkingen en culturele sponsorschappen die zijn uitgevoerd door organisaties in de kunst en het bedrijfsleven. De bestaande gegevens zijn echter verzameld via uiteenlopende methoden en ontberen daarom vergelijkingskwaliteit op Europees niveau.

Ter compensatie van het gebrek aan systematische gegevens over kwesties met betrekking tot particuliere investering in cultuur, en met name over bestaande stimuleringsmaatregelen voor particuliere investering in de EU, is een poging gedaan om inzicht te verkrijgen in de situaties betreffende particuliere investering in verschillende EU-landen middels het verzamelen van informatie via vragenlijsten. Er is een vragenlijst verzonden naar 27 ministeries van Cultuur in de EU om gegevens te verzamelen over bestaande stimuleringsmaatregelen voor particuliere investering in cultuur. De ontvangen antwoorden varieerden met betrekking tot het niveau van gedetailleerdheid van de verstrekte gegevens. We hebben van veel ministeries van Cultuur antwoorden ontvangen waarin we werden geïnformeerd dat dergelijke gegevens niet systematisch door hen werden verzameld, of dat dit tot de bevoegdheden van het ministerie van Financiën behoorde. Er is ook contact opgenomen met de bestaande organisaties in de kunst en het bedrijfsleven en culturele organisaties in Europa, via korte vragenlijsten over particuliere investering in de culturele sector. Er is dieper inzicht verkregen in geselecteerde landen door vijf casusstudies te schrijven (Italië, Nederland, Polen, Slovenië en het Verenigd Koninkrijk). Het Compendium voor cultuurbeleid en culturele ontwikkelingen in Europa, een pan-Europees initiatief om cultuurbeleid in kaart te brengen, was eveneens een waardevolle gegevensbron voor deze analyse. Verder is de relevante literatuur over dit onderwerp uitgebreid onderzocht.

1.1.3. Structuur van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit zeven hoofdstukken. Hoofdstuk 1 bevat een inleiding van het onderzoek. Hoofdstuk II biedt de context met een uitleg van de belangrijkste termen die in het onderzoek worden gebruikt. Hierin worden fundamentele concepten betreffende cultuurbeleid en financieringswijzen gegeven, en er wordt een kader geboden voor inzicht in de rol van belastingheffing en de belangrijkste eigenschappen ervan. Er wordt een overzicht gegeven van de financiering van kunst en cultuur door deze onder te verdelen in drie bronnen (d.w.z. overheidsfinanciering, particuliere financiering en verkregen inkomsten) en in verschillende financiers (d.w.z. bedrijfsleven, individuen en organisaties zonder winstoogmerk). Het hoofdstuk gaat in op de wijzen van financiering aan de hand van de economische, politieke en culturele dimensies ervan. Tegen de achtergrond van de culturele soevereiniteit van EU-lidstaten en de beperkte rol van EU-belastingregels, wordt in dit hoofdstuk ook kort ingegaan op de gevolgen van EU-regels voor belastingheffing in lidstaten. De verschillende soorten particuliere investering worden getypeerd aan de hand van de motieven voor dergelijke investeringen (bijv. directe investering inclusief publiek-private partnerschappen, sponsorschap, patronaat en donaties). Dit onderstreept het idee dat alle overheidsinspanningen in nauw verband staan met de proactieve culturele sector: cultureel ondernemerschap, doeltreffende marketing, intensieve fondsenwerving en ontwikkeling van publiek, samen met de 'digitale verandering', bieden nieuwe uitdagingen voor alle betrokkenen. Hoofdstuk III beschrijft geselecteerde mechanismen, instrumenten en maatregelen met betrekking tot belastingvermindering en belastingaftrek, financiële stimuleringsmaatregelen gericht op het aantrekken van potentiële medefinanciers, belangrijke organisaties die bemiddelen tussen kunst en het bedrijfsleven of tussen kunst en overheidssectoren en andere beleidsrichtsnoeren die nieuwe ontwikkelingen teweeg kunnen brengen. In hoofdstuk IV worden vijf casusstudies uit verschillende delen van de EU besproken: het noorden en het zuiden, oude en nieuwe lidstaten en diverse tradities op het gebied van cultuurbeleid (Italië, Nederland, Polen, Slovenië en het Verenigd Koninkrijk), in een poging bestaande praktijken en ontwikkelingen voor het stimuleren van particuliere steun van cultuur aan te wijzen. In hoofdstuk V wordt het systeem van stimuleringsmaatregelen voor particuliere investering in cultuur van de VS besproken vanuit een vergelijkend perspectief. Een van de oorzaken van ongelijkheden is de aanwezigheid van culturele en systematische verschillen in de financieringsstelsels van Europa en de VS. Daarom worden de geselecteerde mechanismen voor particuliere financiering in de VS ter overweging genoemd in dit onderzoek. Hoofdstuk VI biedt enkele slotoverwegingen, terwijl in hoofdstuk VII aanbevelingen worden gedaan voor het stimuleren van particuliere financiering van de sector op EU-niveau, evenals door

beleidsideeën die buiten het strikte bevoegdheidsgebied van de EU vallen, maar zouden kunnen aansluiten op de waargenomen ontwikkelingen die relevant zijn voor nationale en regionale overheden.

Het door het projectteam ontwikkelde materiaal, waarop dit onderzoek is gebaseerd, bestaat uit vijf bijlagen bij dit onderzoek: bijlage 1 bevat maatregelen voor het stimuleren van particuliere investering in geselecteerde culturele sectoren, namelijk de audiovisuele sector en het cultureel erfgoed. Bijlage 2 bevat volledige, diepgaande versies van de casusstudies die in hoofdstuk IV van het onderzoek worden gepresenteerd. Bijlage 3 bestaat uit een inventaris van bestaande maatregelen voor het stimuleren van particuliere investering in cultuur in EU-landen, die als werkbestand voor dit onderzoek is gebruikt. Bijlage 4 schetst het systeem van particuliere schenkingen in de VS en de eigenschappen ervan, in een gedetailleerdere beschrijving dan in hoofdstuk V, terwijl bijlage 5 een korte verklarende woordenlijst bevat van de in dit onderzoek gebruikte termen.

1.2. Particuliere investering in cultuur: onderliggende concepten

In dit onderzoek wordt **cultuur** beschouwd als een sector van activiteiten rondom de oorspronkelijke beeldende kunsten die een economisch gevolg heeft en sociale waarde genereert door goederen en diensten te creëren, produceren en distribueren op verschillende culturele gebieden. De resultaten van de culturele sector belichamen verschillende cultuurwaarden. Om de cultuurwaarde goed te kunnen beoordelen, moet men cultuur beschouwen als zowel een particulier marktgoed als een publiek goed. De twee belangrijkste aspecten van de cultuurwaarde zijn economische waarde en culturele waarde. Economische waarde bestaat uit gebruiks- en niet-gebruikswaarden. Markt- of gebruikswaarde van cultuur kan worden uitgedrukt in de prijs die voor culturele goederen en diensten wordt berekend. Het concept van niet-gebruikswaarden heeft betrekking op waarden die individuen toekennen aan culturele goederen of diensten ook al maken ze er persoonlijk geen gebruik van (bijv. het bijwonen van evenementen, het bezoeken van tentoonstellingen, het lezen van boeken) (Hansen, 1997; Navrud en Ready, 2002). Niet-gebruikswaarden kunnen verder worden onderverdeeld in optie, legaat, bestaan, prestige en onderwijswaarden (Frey and Pommerehne, 1989). Het concept van culturele waarde verwijst naar de waarde die een cultureel goed of culturele dienst heeft, ongeacht de plaats ervan in het economisch systeem. Culturele waarden worden onderverdeeld in sociale, symbolische, esthetische, spirituele, historische en authenticiteitswaarden (Throsby, 2001).

In dit onderzoek is een classificatie van bronnen in een **gemengde financieringseconomie** ontwikkeld. Dientengevolge zijn er drie belangrijke bronnen voor de financiering van cultuur in Europa: overheidssteun (direct en indirect), particuliere steun (steun vanuit het bedrijfsleven, individuele schenking, stichtingen en trusts) en verkregen inkomsten.

Overheidssteun omvat directe en indirecte overheidssteun. *Directe overheidssteun* voor cultuur wordt gedefinieerd als elke steun aan culturele activiteiten door overheidsinstanties. Directe overheidssteun omvat subsidies, prijzen, beurzen, enz., dat wil zeggen geld dat rechtstreeks vanuit overheidsfondsen wordt overgemaakt naar de rekening van de ontvanger. *Indirecte overheidssteun* bestaat uit maatregelen die door overheidsinstanties zijn vastgesteld, doorgaans door middel van wetten, ten gunste van culturele organisaties, waarbij geen geldoverdracht plaatsvindt van de eerste naar de laatste. Indirecte maatregelen hebben hoofdzakelijk betrekking op belastingaftrekregelingen, dat wil zeggen het inkomen dat lokale en nationale overheden missen vanwege belastingverminderingen en -vrijstellingen die worden toegekend aan culturele instellingen, het aanvullen van beurzen en andere financiële of bankregelingen waarbij de begunstigden in plaats van de overheidsambtenaren bepalen welke organisaties ervan profiteren.

Particuliere steun - Particuliere steun voor cultuur heeft betrekking op elke financiële steun die wordt geboden door een investering, schenking of uitgave door een individu of niet-overheidsinstantie. Particuliere steun kan verder worden onderverdeeld in steun vanuit het bedrijfsleven, individuele schenkingen en steun uit stichtingen en trusts. *Bedrijfssteun* heeft betrekking op rechtstreekse investering gericht op rendement op kapitaal, inclusief publiek-private partnerschappen en investeringen in kunstcollecties, evenals sponsorschap en donaties vanuit het bedrijfsleven. *Individuele schenkingen* zijn alle transacties door individuen met als doel het schenken of bijdragen aan cultuur. Individuele schenkingen moeten worden onderscheiden van huishouduitgaven voor cultuur, die onder de categorie verkregen inkomsten vallen. Steun uit *stichtingen en trusts* heeft betrekking op tussenliggende instellingen, meestal met een wettelijke grondslag, die voor speciale doelen en missies zijn opgericht en worden gesteund door particuliere bekostiging.

Verkregen inkomsten - Deze categorie omvat alle individuele uitgaven voor culturele doeleinden, zoals entreekaartjes voor culturele instellingen of de aankoop van culturele objecten. Verkregen inkomsten hebben dan ook betrekking op alle rechtstreekse inkomsten van culturele organisaties op de markt.

De directe overheidssteun voor cultuur is op dit moment dalend, en de **gevolgen van de recente financiële crisis** bespoedigen dit proces. De meeste landen bereiken de grenzen van hun begrotingen en tonen zich nu dan ook bereid om te experimenteren met systemen van particuliere steun voor cultuur. In de afgelopen decennia is de mate van steun uit het bedrijfsleven in Europese landen gestegen, maar dit neemt op dit moment weer af vanwege de recente financiële crisis. Ook particuliere stichtingen in Europa bezuinigen op hun begrotingen, en de individuele uitgaven zijn eveneens negatief beïnvloed.

Er is een koppeling tussen investeringen in cultuur en cultuurwaarden. Er zijn vier subcategorieën voor particuliere investering in cultuur, overeenkomend met de motieven voor dergelijke investeringen: **directe/kapitaalinvesteringen**, die winst als belangrijkste motief hebben (en daarom het meest betrekking hebben op economische waarde); **sponsorschap**, een tweezijdige bedrijfsinteractie (het brengt winst en merkherkenning voor bedrijven en voordelen voor culturele organisaties); **donaties en patronaat**, waarbij de motieven van donoren en patronen meestal overeenkomen met sociale, symbolische en gelijkwaardige niet-economische waarden, dat wil zeggen dat donaties het meest betrekking hebben op de realisatie van culturele waarden, in al hun verschillende vormen; en **verkregen inkomsten** die zowel economische als culturele waarden weerspiegelen.

Particuliere financiering omvat ook diverse onvolkomenheden, met name de gerichtheid op conventionele kunstprogramma's en prestigieuze culturele organisaties. Daarom kan de gemengde economie, waarbij overheidsfinanciering zorgt voor een stevige basis voor de stabiliteit van de sector, particuliere financiering geselecteerde evenementen of producers ondersteunt op basis van individuele voorkeuren en verkregen inkomsten waarde voor geld bieden aan consumenten, de onvolkomenheden van elke afzonderlijke vorm van financiering goedmaken. De verscheidenheid aan financieringsbronnen streeft ernaar om onsystematische risico's glad te strijken zodat de positieve prestaties afkomstig van de ene financieringsbron de negatieve kenmerken van een andere kunnen neutraliseren.

De hoeksteen van het stimuleren van particuliere investering in de culturele sector is het **belastingbeleid**. De kruising tussen belastingbeleid en cultuurbeleid is duidelijk, omdat belastingregels positieve of negatieve gevolgen voor cultuur kunnen hebben. Cultuurbeleid en fiscaal beleid zijn altijd al en raken steeds meer met elkaar verweven. Belastingwetgeving is belangrijk met betrekking tot het uitbreiden van de financiële onafhankelijkheid van de culturele sector. Als manier om overheidsgeld naar de kunst over te hevelen, is het belangrijkste voordeel van belastingbeleid de neutraliteit ervan, in die zin dat belastingprijkkels los staan van artistieke inhoud. In plaats daarvan zijn de criteria algemeen, en gekoppeld aan het gebied of soort begunstigden. Het wordt aan individuen, bedrijven en organisaties zonder winstoogmerk overgelaten om hun eigen culturele

besluiten te nemen. Het is dan ook belangrijk om belastingbeleid te begrijpen en te bevorderen dat rekening houdt met culturele aspecten als relevant instrument van cultuurbeleid, en waardoor individuele besluitvorming mogelijk wordt bij het ondersteunen van culturele projecten.

Er zijn veel verschillende begrippen die worden gebruikt wanneer naar belastingmaatregelen wordt verwezen, zoals belastingverlichting, belastingvoordelen, belastingaftrek, belastingvrijstelling, belastingvermindering, belastingprijkels, enz. Hoewel de meeste van deze begrippen verwijzen naar afschrijvingen die de belastinggrondslag verlagen, verwijzen belastingprijkels naar specifieke maatregelen die zijn gericht op het stimuleren van gewenst gedrag ten opzichte van kunst en cultuur. Belastingvoordelen zijn zelden speciaal voor kunst en cultuur ontworpen, maar zijn ontworpen voor een bredere filantropische categorie (O'Hagan, 1998). Het gebied cultuur is slechts een van de vele charitatieve domeinen, zoals sociale zaken, gezondheid, sport, religie, enz. De beschikbare statistische gegevens maken niet altijd onderscheid tussen cultuur en andere charitatieve gebieden, en het is dan ook moeilijk om de particuliere investering in de cultuur te volgen door middel van de beschikbare mechanismen. Op EU-niveau is het lagere BTW-tarief een van de belangrijkste maatregelen van indirecte overheidsfinanciering, en daardoor is het BTW-beleid dus een belangrijk instrument van het Europees cultuurbeleid.

1.3. Particuliere investering in cultuur: geselecteerde mechanismen en maatregelen

Er zijn verschillende maatregelen en mechanismen ontwikkeld om de steun voor de particuliere financiering van kunst en cultuur te vergroten, zoals: belastingprijkels voor donoren, consumenten en sponsors, stimuleringsmaatregelen voor fondsenwerving door beurzen aan te vullen om overheidssubsidies te combineren met particulier geworven geld, regeling van publiek-private partnerschappen, ondersteuning van tussenliggende mechanismen (bijv. fora van kunst en bedrijfsleven, stichtingen die beurzen verstrekken, op loterijen gebaseerde fondsen en sociaal durfkapitaal), het gebruik van door de overheid gefinancierde vouchers die culturele organisaties stimuleren om te concurreren om publiek en bankregelingen die leningen onder gunstige voorwaarden verstrekken. In vergelijking met overheidssubsidies (d.w.z. prijzen en beurzen) als vormen van directe overheidssteun, vertegenwoordigen deze maatregelen indirecte overheidssteun van cultuur. De staat ondersteunt kunst en cultuur indirect door diverse stimuleringsinspanningen, waaronder gederfde belastingen, waarbij belastingbetalers en begunstigden in plaats van overheidsambtenaren bepalen welke organisaties ervan profiteren.

In dit hoofdstuk worden zestien specifieke mechanismen en maatregelen voor het stimuleren van particuliere investering in cultuur in EU-lidstaten besproken. Ze zijn aangewezen via de vragenlijsten die naar de ministeries van Cultuur in EU-landen zijn verzonden, via de gegevens die beschikbaar waren uit het Compendium voor cultuurbeleid en culturele ontwikkelingen in Europa en via andere secundaire bronnen die in dit onderzoek zijn gebruikt. Ook is gebruik gemaakt van het inzicht dat door de casusstudies is verworven.

1. Belastingprijkels voor de consumptie van cultuur zijn die maatregelen waarbij het onderwerp van de belastingheffing een vorm van culturele consumptie is (bijv. het kopen van muziek, schilderijen, beelden). De meest algemene vorm van dergelijke maatregelen zijn **BTW-verlagingen** voor het kopen van culturele goederen, belastingaftrek voor het kopen van culturele objecten en andere maatregelen, zoals de overdracht van een kunstwerk in plaats van het betalen van belasting. De BTW-verlagingen voor het kopen van culturele goederen en diensten vertegenwoordigen de belangrijkste impliciete subsidies voor culturele sectoren, met name wanneer de markten falen (d.w.z. dat culturele producten moeten worden gesubsidieerd omdat de markt te klein is om doeltreffend te werken).

2. Uit ons onderzoek van de vragenlijsten en uit de ondersteunende gegevens uit het Compendium blijkt dat de gegevens over maatregelen ter ondersteuning van **sponsorschappen** niet consistent worden gevolgd. Sponsoring van cultuur door het bedrijfsleven komt in alle onderzochte landen voor. Hoewel het sponsorschap veel mogelijkheden biedt en wordt gestimuleerd via belastingprijkkels, vertegenwoordigt het nog slechts een klein gedeelte van de begrotingen van culturele organisaties.
3. **publiek-private partnerschappen (PPP)**, hebben meestal betrekking op een overeenkomst tussen de overheid en de particuliere sector betreffende het leveren van overheidsdiensten of infrastructuur. Sociale prioriteiten worden aldus vermengd met de managementvaardigheden van de particuliere sector, waardoor de overheid niet wordt belast met het beheren van grote kapitaaluitgaven en het risico van begrotingsoverschrijding wordt overgedragen aan de particuliere sector.
4. **Percentagewetgeving**, of percentagefilantropie is een belastingmaatregel waarbij belastingbetalers zelf een bepaald percentage van hun inkomstenbelasting kunnen aanwijzen dat wordt toegekend aan een specifieke non-gouvernementele organisatie zonder winstoogmerk, en in sommige gevallen aan andere organisaties, zoals kerken. Deze maatregel wordt door twee eigenschappen gekenmerkt: 1) De belastingbetalers zelf bepalen hoe een gedeelte van hun betaalde belasting wordt toegekend; 2) het gebruik van aangewezen fondsen is beperkt tot het ondersteunen van bepaalde begunstigden (Bullain, 2004). Onder EU-lidstaten zijn de percentagewetgevingsstelsels in Oost-Europese landen, zoals Hongarije, Litouwen, Polen, Slowakije, Roemenië en Slovenië het meest voorkomend, hoewel het systeem ook in enkele andere landen bestaat, zoals Italië.
5. **Individuele donaties** voor culturele doeleinden worden gedefinieerd als eenzijdige zakelijke transacties, waarvan de donor geen rechtstreeks voordeel verwacht. Donaties kunnen worden verstrekt in geld of in natura. Donaties volgen gewoonlijk hogere culturele waarden, en winst is niet de belangrijkste motivatie. Maar in situaties waarin de donor een prikkel ontvangt om aan cultuur te doneren, worden doorgaans betere resultaten voor de culturele organisaties bereikt. Een aantal EU-lidstaten heeft maatregelen ten uitvoer gelegd betreffende de stimulering van individuele donaties. Meerdere landen bieden aftrek voor individuele donoren, en volgen daarmee het voorbeeld uit de VS en landen met een Angelsaksische traditie op het gebied van cultuurbeleid. Sommige van deze landen (zoals Duitsland, Italië en Griekenland) hebben speciale stimuleringsmaatregelen voor erfbelasting, waarbij de belasting over legaten met maximaal 60% kan worden verminderd (Duitsland).
6. **Donaties door het bedrijfsleven** zijn schenkingen, in geld of in natura, door ondernemingen en andere rechtspersonen aan culturele organisaties of individuele artiesten. De maatregelen die donaties uit het bedrijfsleven ondersteunen, hebben meestal de vorm van belastingprijkkels voor donoren. Ondanks het feit dat dit een gevestigde maatregel is in landen met een Angelsaksische traditie op het gebied van cultuurbeleid, werden maatregelen die donaties uit het bedrijfsleven ondersteunen minder vaak aangetroffen bij de antwoorden op onze vragenlijsten dan maatregelen die individuele donaties ondersteunen. Het lagere aantal antwoorden in deze categorie kan het gevolg zijn van het gebrek aan geschikte informatie en monitoring op dit gebied.
7. In diverse landen is het toegestaan dat belastingbetalers hun eigendom **overdragen**, inclusief **kunstwerken**, in plaats van het betalen van **verschillende belastingen**, zoals vermogensbelasting. Een dergelijk systeem fungeert eigenlijk als een systeem van 'belastingtegoed' in tegenstelling tot een systeem met 'belastingaftrek' (Freudenberg, 2008) en is dientengevolge gunstiger voor belastingbetalers dan voor de schatkist.

8. **Aanvullen van fondsen** of het aanvullen van beurzen is een term die wordt gebruikt om de eis of voorwaarde te omschrijven waarbij een particuliere donatie in geld of in natura moet worden aangevuld door een bepaald bedrag dat evenredig is aan de waarde van de donatie door een derde partij (bij. de staat of lokale gemeenschap). Er is een positieve relatie tussen overheidssubsidie en particuliere investering, dat wil zeggen, particuliere investeerders zijn geneigd meer te schenken aan cultuur wanneer ze gerustgesteld worden over de waarde van deze investering doordat de overheid deze ondersteunt. Daarom wordt het aanvullen van fondsen verkend als een mogelijke manier om te waarborgen dat overheidsinvesteringen hard werken om een grotere investering uit de particuliere sector los te weken.
9. In veel landen zijn **loterijfondsen** voor cultuur een belangrijke bron van particuliere investering in cultuur, omdat hun verspreiding culturele interventies mogelijk heeft gemaakt die anders niet mogelijk zouden zijn geweest. Het gebruik van loterijfondsen voor cultuur is een tamelijk nieuwe maatregel, maar wint aan belang met het zoeken naar aanvullende subsidies op cultureel gebied. De methoden voor het verzamelen en verdelen van loterijfondsen variëren van land tot land. Deze fondsen zijn vaak gekoppeld aan gereserveerde belastingen, en worden dus gereserveerd voor specifieke culturele doeleinden.
10. Een andere vorm van het stimuleren van particuliere investering in cultuur is het gebruik van **vouchers**. In het algemeen is een voucher een krediet met een bepaalde monetaire waarde die alleen voor een bepaald doel kan worden gebruikt. In de culturele sector worden vouchers gebruikt als een manier om de vraag naar culturele producten te stimuleren. In Europa kent Slowakije het bekendste vouchersysteem. In Duitsland en het Verenigd Koninkrijk zijn vergelijkbare regelingen uitgetoet.
11. Een **gereserveerde belasting** is een belasting waarvan de inkomsten (wettelijk) uitsluitend gereserveerd worden voor een specifieke groep of specifiek gebruik. Er zijn gevallen waarbij ontvangers van gereserveerde belastingen ook aanvullende fondsen uit overheidsbegrotingen ontvangen. Gereserveerde belastingen vindt men doorgaans in het onderwijs, de bouw van snelwegen, ecologische kwesties en sociale zekerheid (Pasquesi, n.d.). Het gebruik van gereserveerde belastingen werd zelden aangetroffen in de antwoorden op onze vragenlijst, of in de secundaire literatuur. Deze mogelijkheid biedt nog een optie voor de doeltreffende verstrekking van aanvullende fondsen voor culturele activiteiten.
12. **Bankregelingen** zijn meestal regelingen die door banken worden uitgevoerd, of die gerelateerd zijn aan het werk van banken, voor directe steun van banken aan de culturele sector. Bankregelingen kunnen leenstelsels omvatten die een gunstig rentepercentage bieden voor culturele activiteiten, of andere instrumenten ten gunste van culturele activiteiten. Een goed voorbeeld van een bankregeling vindt men in Nederland, waar de Triodos Bank heeft besloten om haar communicatie en activiteiten in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen te richten op de ondersteuning van de culturele sector. Het Triodos Cultuurfonds verstrekt leningen aan culturele instellingen en financiert de bouw en renovatie van culturele instellingen zoals musea en theaters (Holterhues, 2009).
13. Systemen voor het stimuleren van particuliere steun voor cultuur worden gesteund door instanties die subsidies verstekken. **Stichtingen** verwijzen naar een wettelijke classificatie van organisaties zonder winstoogmerk die gewoonlijk ofwel geld en steun geven aan andere organisaties, ofwel de financieringsbron leveren voor hun eigen charitatieve doeleinden. De Europese stichtingensector groeit dynamisch en heeft nu een belangrijke aanwezigheid en betekenis in de culturele sector. De meeste stichtingen ondersteunen sociale kwesties en agenda's, terwijl cultuur de kernactiviteit is van een kleiner en beperkt aantal stichtingen.

14. Een andere opkomende vorm van particuliere investering in de culturele sector is **durffilantropie** (VP), waarbij de investeringsprincipes van durfkapitaal, zoals langetermijninvesteringen en capaciteitsopbouwende ondersteuning, worden toegepast op de vrijwilligers- en gemeenschapssectoren. Het is een vorm van 'betrokken' filantropie.
15. Bestaande **organisaties in de kunst en het bedrijfsleven** leveren belangrijke diensten via hun trainingsactiviteiten, bewustwordingsactiviteiten en koppeling tussen de kunst en het bedrijfsleven. Het opzetten van dergelijke gespecialiseerde agentschappen, die de betrokkenheid tussen zakelijke ondernemingen en de kunstsector stimuleren, vergroten de particuliere betrokkenheid bij de culturele sector. Een bijzonder belangrijk aspect van hun activiteiten is het volgen en verslag doen van schenkingsinspanningen door bedrijven, omdat gegevens over particuliere investering in cultuur niet systematisch worden verzameld op Europees niveau.
16. Het belang van de nieuwe mechanismen die worden ontwikkeld in de digitale arena, zoals **'crowdfunding' (massafinanciering) en online fondsenwerving**, worden onderstreept als belangrijke nieuwe instrumenten voor het stimuleren van particuliere investering in cultuur.

1.4. Particuliere investering in cultuur: landcasusstudies

In Europa worden diverse systemen van cultuurbeleid gehanteerd die de uitdagingen proberen aan te gaan om economische doeltreffendheid en productiviteit enerzijds in evenwicht te brengen met het nastreven van gewenste sociale en culturele doelstellingen anderzijds (Boorsma, 1998). Deze systemen hebben verschillende organisatiemodellen, van gecentraliseerde bureaucratische modellen tot modellen op zakelijke grondslag. Dientengevolge zijn er verschillen in het gebruik en de rol van indirecte beleidsmaatregelen door de overheid, zoals belastingaftrek en belastingprijkkels, evenals vraaggeoriënteerde subsidies, zoals vouchers, rentevrije leningen, het aanvullen van fondsen en financiële partnerschappen met de overheid, en de mate van aanwezigheid van tussenliggende organisaties (bijv. organisaties in de kunst en het bedrijfsleven en publieke benefietstichtingen).

Voor het analyseren van cultuurbeleid en de manieren waarop dit beleid een antwoord biedt op deze uitdagingen, zijn er in dit onderzoek vijf diepgaande landcasusstudies opgenomen. De casussen van deze geselecteerde landen geven inzicht in de verschillende systemen die op dit moment worden gehanteerd en wijzen praktische maatregelen en voorbeelden aan van de beste nationale praktijken bij het stimuleren van particuliere investering in de culturele sector. De casusstudies wijzen derhalve verschillende realiteiten en kwesties aan met betrekking tot de financiering van cultuur. De geselecteerde landen in dit onderzoek illustreren diverse Europese contexten: Italië, Nederland, Polen, Slovenië en het VK. De resultaten van de casusstudies onderstrepen Europese gemeenschappelijke kenmerken en verschillen. Uit de resultaten blijkt dat het VK en Nederland (landen met een Angelsaksische traditie op het gebied van cultuurbeleid) de meest geavanceerde mechanismen en maatregelen hebben om de particuliere sector te stimuleren aan de cultuur te schenken. Slovenië en Polen, als nieuwe leden van de EU met post-socialistische achtergronden, hebben nog onderontwikkelde systemen voor de ondersteuning van particuliere investering, als gevolg van nogal starre structuren van de culturele sector. Italië, als land met een mediterrane traditie bevindt zich er tussenin; het staatsgezag is nog steeds aanwezig, en er zijn ruime mogelijkheden voor de betrokkenheid van de particuliere sector.

- De Italiaanse casus laat zien dat hoewel de staat de voornaamste rol en verantwoordelijkheid bekleedt bij het ondersteunen van cultuur, er een brede reeks initiatieven, stimuleringsmaatregelen en systemen bestaat voor het stimuleren van particuliere investering de cultuur. De sterkste positie in die systemen wordt ingenomen door bankstichtingen.

- In Nederland is het schenken aan cultuur door de particuliere sector in het afgelopen decennium gestegen, zowel als deel van de totale schenkingen als absoluut. Door de overheid is veel bereikt op het gebied van belastingwetgeving en programma's die particuliere schenkingen stimuleren. Het huidige model van het Nederlandse cultuurbeleid combineert de kenmerken van zowel modellen op zakelijke grondslag als ondernemersmodellen. Aangekondigde veranderingen in het cultuurbeleid voor de komende periode van vier jaar benadrukken het belang van ondernemersmodellen.
- In Polen staat het stimuleren van particuliere investering in cultuur nog in de kinderschoenen, en er is een goed uitgewerkte strategische benadering nodig voor de verdere ontwikkeling ervan. Een dergelijke noodzaak is gekoppeld aan de noodzaak van een totale herstructurering van de culturele sector in Polen.
- Er zijn te weinig structurele veranderingen die leiden tot een grotere betrokkenheid van de particuliere sector bij de cultuur in Slovenië. Ondanks de bestaande cultuurbeleidsdoelstellingen die streven naar modernisering van de particuliere sector en mobilisering van particuliere financiering, zijn er slechts enkele concrete maatregelen die ernaar streven om dit beleid uit te voeren.
- In het VK wordt de zogenoemde 'gouden standaard' voor de financiering van cultuur gezien als een 'driepooteconomie' waarbij elke inkomstenbron (overheid, particulier, verkregen) goed is voor een derde van de totale inkomsten. In werkelijkheid tellen alleen de verkregen inkomsten voor een derde van de totale inkomsten (32%); de overheidsfinanciering bedraagt gemiddeld 53% van de inkomsten van artiestenorganisaties, terwijl de particuliere investering de resterende 15% vertegenwoordigt (Mermiri, 2010a). Als gevolg van de recente bezuinigen op nationale en lokale kunstbegrotingen, ziet de kunst- en culturele sector zich voor de noodzaak gesteld om alternatieve inkomstenbronnen te vinden, namelijk particuliere investeringen, om de overheidssubsidie te vervangen. De overheid onderzoekt nieuwe manieren om de betrokkenheid van de particuliere sector te stimuleren door een uitdagingsfonds op te zetten om donoren te prikkelen en de fondsenwervingscapaciteit van kunstorganisaties op te bouwen.

1.5. Europa versus VS: een vergelijkend overzicht van de stimuleringsmaatregelen voor particuliere investering in cultuur

Een vergelijking van Europese en Amerikaanse ontwikkelingen in particuliere investering in cultuur laat grote verschillen zien in beleidsrichting en daaruit volgende resultaten. De systemen verschillen zowel in structuur als in de grootte van de particuliere schenkingen. Sommige verschillen zijn gerelateerd aan politieke en wetgevingsmilieus, sommige zijn afkomstig van de beschikbaarheid van middelen voor fondsenwerving en het bestaan van een vraagcultuur, en sommige vinden hun achtergrond in de cultuur en traditie van schenken en het verspreiden van rijkdom.

Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw hebben er belangrijke veranderingen in beleidsontwikkeling plaatsgevonden, zowel in Europa als in de VS. Terwijl Europese landen fiscale wetgeving hebben geïntroduceerd die particuliere investering in cultuur steunt en bevordert, hebben de overheidsinstanties in de VS de overheidssteun voor cultuur aanzienlijk verminderd, en dit aldus overgelaten aan de marktwerking.

Het onderscheid tussen cultuur als een publiek goed en cultuur als een marktgoed is de cruciale differentiatie bij het vergelijken van de mate van steun voor de culturele sector in de Europese landen en de VS. De belangrijkste uitdaging voor Europa blijft het handhaven van de resultaten met betrekking tot het ondersteunen van kunst en cultuur als publiek goed, terwijl tegelijkertijd mechanismen moeten worden gestimuleerd voor particuliere

financiering die stimulerender, breder en veelzijdiger zijn.

De meeste verschillen tussen de VS en de EU worden duidelijk in de bepalingen van het fiscaal beleid, waarbij de VS meer belastingmaatregelen inzet die gericht zijn op het betrekken van de particuliere sector bij het schenken aan cultuur. Dergelijke maatregelen zijn onder meer, op functiebeschrijving: de diversiteit van vormen van particuliere schenking, een hoger percentage individuele schenking in de totale particuliere financiering van cultuur, de charitatieve schenkingsmechanismen die zijn ontstaan vanuit het belastingkader (bijv. pooled income funds, (gemeenschappelijk beleggingsfonds dat na de dood van begunstigde uitkeert aan charitatieve doelen), charitable remainder trust (de inkomsten over de inleg bij een fonds worden gedurende een bepaalde tijd uitgekeerd aan de begunstigde, na die tijd wordt het restant gedoneerd aan een charitatieve instelling) en charitable lead trust (de inkomsten over de inleg bij een fonds worden gedurende een bepaalde tijd uitgekeerd aan een charitatieve instelling, na die tijd wordt het restant uitgekeerd aan de begunstigde)) de hogere belastingvrijstellinglimiet voor particulier schenken en de criteria om in aanmerking te komen voor belastingvrijstelling.

In de VS is de ondersteuning van kunst en cultuur door het bedrijfsleven verschoven van charitatief schenken naar een meer op de markt gebaseerde en sponsorschapgerichte strategie.

De verschillen in de mate van individueel schenken in de VS en Europa zijn meestal gerelateerd aan federale inkomstenbelasting, vermogensbelasting, vermogenswinstbelasting en schenkingsbelasting. De instrumenten die door het systeem in de VS worden ingezet, en die minder vaak worden gebruikt in Europa, liggen op het gebied van durffilantropie en gepland schenken.

De hoge mate van particuliere steun voor kunst in de VS leidt niet noodzakelijkerwijs tot een financieel stabiele kunstsector. De voortdurende groei van vaste kosten, gecombineerd met toenemende concurrentie, hogere verwachtingen door patronen, afgenomen overheidsfinanciering en de algemene economische crisis hebben opnieuw de discussie geopend over de juiste mate van steun door zowel particuliere als overheidsfinanciering van cultuur.

1.6. Slotoverwegingen

Het Europees systeem van culturele financiering is hoofdzakelijk staatsgeoriënteerd, en de bereidheid om stimuleringsmaatregelen voor particulier schenken uit te voeren is afhankelijk van overheidsbeleidskaders en politieke vastberadenheid. De meeste Europese landen bereiken de limieten van hun begrotingen, met name in het licht van de recente economische crisis, en moeten daarom steeds vaker bereid zijn om te experimenteren met systemen van particuliere steun voor cultuur. Er zijn echter slechts weinig nieuwe beleidsmaatregelen voor het stimuleren van particuliere investering in cultuur ten uitvoer gebracht, waaruit blijkt dat het beleid achterblijft bij de huidige ontwikkelingen en uitdagingen.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste punten uit dit onderzoek:

- De directe overheidssteun voor cultuur laat momenteel een dalende tendens zien, en de gevolgen van de recente financiële crisis bespoedigen dit proces. De noodzaak om de culturele sector te hervormen om deze duurzamer en ondernemender te maken wordt onderkend in het Europese cultuurbeleid, maar de mate van omzetting van deze strategische doelstelling loopt in de praktijk uiteen.

- De directe overheidssteun is hoofdzakelijk gericht op het ondersteunen van culturele infrastructuur en productie (d.w.z. cultureel aanbod), maar recente ontwikkelingen hebben aangetoond dat het beleid is veranderd en nu ook rekening houdt met consumptie. De nieuwe visie ten aanzien van consumptie heeft geleid tot een oproep aan culturele organisaties om hun relevantie voor het publiek aan te tonen.
- Indirecte overheidssteunmaatregelen via belastingprijkkels in Europa zijn goed ontwikkeld, maar de benutting van deze voorzieningen door burgers, culturele organisaties en bedrijven verschilt van land tot land, waaruit blijkt dat de cultuur van schenken moet worden bevorderd en ontwikkeld.
- De neiging om te veel nadruk te leggen op de mogelijkheid van particuliere steun als alternatief voor overheidsfinanciering is controversieel omdat particuliere fondsen in een crisisperiode snel afnemen. Uit veel onderzoeksresultaten blijkt bovendien dat er een positieve samenhang bestaat tussen de rol van de staat en particuliere investeringen in cultuur. Overheidsinterventie in de zin van het aanvullen van fondsen of fiscale stimulering bouwt vertrouwen op in het belang van cultuur voor sponsors en donoren die willen profiteren van een reeds succesvolle en belangrijke sector.
- In Europa is de professionalisering van fondsenwerving onvoldoende ontwikkeld. Hoewel er wel behoefte is aan een dergelijke professionalisering, is het belangrijke besluit om fondsenwerpers in te zetten, zeer moeilijk te nemen wanneer er vaak onvoldoende geld is om de kernactiviteiten op het gebied van cultuur en kunst te bekostigen, of om externe consultants op het gebied van fondsenwerving te benoemen. Daarom is bij de meeste culturele organisaties fondsenwerving onvoldoende opgenomen als integraal onderdeel van de operationele structuur.

Het algemene idee om de mate van particuliere bijdragen aan kunst en cultuur te vergroten, wordt alom gezien als een veelbelovend alternatief, gericht op het vergroten van de financiële duurzaamheid van de culturele sector in een periode waarin overheidsfinanciering met een zeer kritische blik wordt bekeken. Dit idee wordt echter niet ondersteund door de afname van sponsorschappen en donaties in tijden van economische crisis. Er zijn meer inspanningen nodig om de banden tussen publiek, bedrijven en gemeenschappen aan te halen om de verschillende waarden van cultuur te herkennen en ervan te profiteren overeenkomstig de diverse verschillende motieven achter particuliere besluiten om in cultuur te investeren. Overheden zien zich voor uitdagingen geplaatst bij het verbeteren van de politieke en juridische randvoorwaarden ter bevordering en beloning van particuliere steun voor cultuur. Sponsors moeten worden aangemoedigd om nieuwe mogelijkheden te onderzoeken voor innovatievere advertenties via kunst en cultuur, patronen moeten worden gestimuleerd in hun passie om nieuwe talenten te ontdekken, donoren moeten meer worden betrokken bij de vorming van het culturele leven en de culturele sector moet zich meer realiseren dat fondsenwerving en sponsorschappen niet alleen belangrijk zijn om financiële redenen, maar ook voor de sociale legitimering van culturele missies.

1.7. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen met het oog op bevordering van particuliere investering in de culturele sector de volgende uitdagingen worden aangewezen:

- **Ontwikkelen van een goed evenwicht tussen directe en indirecte overheidssteun voor kunst en cultuur**

Als gevolg van de specifieke eigenschappen van Europese culturen en modellen van culturele ontwikkeling in Europa, mag het stimuleren van particuliere investering in cultuur niet nadelig zijn voor overheidsfinanciering. Overheidsfondsen en particuliere fondsen vullen elkaar aan, omdat een solide basis van overheidsfinanciering enerzijds het idee van

vertrouwen in de publieke waarde van cultuur consolideert en anderzijds stabiliteit biedt voor de culturele sector. Tijdens een crisis is de vraag naar culturele goederen kleiner dan de vraag naar andere goederen. Teneinde de publieke waarde van cultuur te behouden, is overheidssteun onmisbaar.

➤ **Ontwikkelen van methoden voor het verzamelen van vergelijkende gegevens**

Het gebrek aan systematisch vergelijkende gegevens over de belastingsituatie in de EU die van toepassing is op de culturele sector, en de afwezigheid van gegevens op basis van een gemeenschappelijke methode, zijn ernstige belemmeringen voor het onderzoek naar particuliere investering in cultuur in Europa. Een andere uitdaging is het ontwikkelen van een gemeenschappelijk kader om verschillende vormen van filantropie te categoriseren, met cultuur als aparte categorie, en met verschillende beschikbare regelingen om vergelijkend onderzoek in de toekomst makkelijker te maken. De bestaande initiatieven, zoals de afdeling Culturele Statistiek van Eurostat en het Compendium-project van de Raad van Europa en ERICarts, moeten dan ook verder worden uitgewerkt.

➤ **Ontwikkelen van verdere steun voor internationale verenigingen voor het volgen van vergelijkbare gegevens en praktijken**

De verspreiding van maatregelen en mechanismen in EU-lidstaten bevestigt de behoefte aan internationale instanties en netwerken, die een nauwkeurigere en onafhankelijke beoordeling van gegevens en praktijken kunnen bieden, evenals een doeltreffendere distributie van resultaten naar doelgroepen. De gegevens die worden verzameld door fora in de kunst en het bedrijfsleven zijn waardevolle informatiebronnen maar zouden nog meer kunnen profiteren van een gebundelde methodologische benadering voor het verzamelen en interpreteren van gegevens. Het bieden van verdere steun aan de internationale overkoepelende organisaties van bestaande fora in de kunst en het bedrijfsleven en andere tussenpersonen zou een natuurlijke taak van de EU moeten zijn, om omstandigheden te creëren en te bevorderen die gunstig zijn voor de particuliere financiering van kunst en cultuur.

➤ **Bewustwording en begrip over bestaande belastingmaatregelen en -voordelen vergroten**

De belangrijkste tegenstelling tussen het Amerikaanse en Europese systeem gaat niet over de verschillende maatregelen (hoewel dit soms het geval is), maar veelal over de tenuitvoerlegging hiervan. In Europa worden gunstige belastingmaatregelen vastgelegd in veel verschillende wetten (wet op de inkomstenbelasting, wet op erf- en schenkingsbelasting, wet op de BTW, enz.) en hebben ze betrekking op verschillende sectoren (bijv. omroep, onderwijs, milieu). Daarom is er een algemeen gebrek aan bewustwording bij begunstigden en investeerders/donoren/sponsors. Het vergroten van de bewustwording en het begrijpen van de bestaande en geplande belastingmaatregelen is een noodzakelijke stap naar het productief gebruiken van de bestaande wet- en regelgeving. Het doeltreffend gebruik van wettelijke bepalingen vereist het opzetten van een landoverschrijdende catalogus of gids voor schenken, met een grondige beschrijving van de vigerende nationale wetgeving en nationale campagnes die het gebruik van beschikbare belastingmaatregelen bevorderen.

➤ **Ontwikkelen van overheidssteun aan de professionalisering van fondsenwerving**

Een ander verschil tussen het Amerikaanse en Europese systeem wordt duidelijk wanneer we kijken naar de middelen die aan fondsenwervingsinspanningen worden besteed. Aansluitend op de mate van particuliere steun voor cultuur in Amerika, cultiveert het Amerikaanse systeem goede fondsenwervingspraktijken, terwijl fondsenwerving slechts een aanvullend en onregelmatig mechanisme in het Europese culturele systeem is. In het geval van onvoldoende geld om de kosten van kernprogramma's te dekken vereist de professionalisering van fondsenwerving gerichte cultuurbeleidsmaatregelen om de ontwikkeling van fondsenwervingsprogramma's en -strategieën te ondersteunen.

- **Kennis vergroten over de lobbymogelijkheden uit artikel 167, lid 4 VWEU (ex artikel 151, lid 4 VEG) om beleid te ontwikkelen met culturele gevolgen**

Artikel 167, lid 4 van de VWEU bepaalt dat Europese instellingen bij hun optreden uit hoofde van andere bepalingen van de Verdragen rekening moeten houden met culturele aspecten. Dit artikel geeft EU-instellingen de bevoegdheid en de mogelijkheid om voor culturele kwesties te lobbyen, met inbegrip van mechanismen en maatregelen om particuliere investering in cultuur te sturen.

- **Harmoniserende BTW-maatregelen zonder bedreiging van de uitzonderingsstatus van culturele goederen en diensten**

De harmonisering van BTW-maatregelen is door de Europese Unie uitgeroepen als een van de mogelijke paden voor verdere ontwikkeling van belastingwetgeving in de EU. Bij het navolgen van dergelijke veranderingen moet men ervoor waken dat datgene wat reeds is bereikt met BTW-vrijstellingen voor cultuur, zoals genoemd in het onderzoek, niet teniet wordt gedaan, en men zou het voorbeeld moeten volgen van staten die een gunstige vrijstellingsstatus hebben voor culturele goederen en diensten.

- **Ondersteuning bieden aan fora in de kunst en het bedrijfsleven als bemiddelaars tussen kunst, bedrijven en wetgevers**

Fora in de kunst en het bedrijfsleven zijn tussenliggende mechanismen die donoren stimuleren om een cultuur van schenken te ontwikkelen, en die culturele organisaties en artiesten stimuleren om een cultuur van vragen te ontwikkelen. Deze organisaties bekleden een actieve rol bij het opzetten en bevorderen van partnerschappen tussen culturele sectoren en het bedrijfsleven. Dergelijke partnerschappen impliceren dat bedrijfsorganisaties die culturele projecten ondersteunen, strategisch inzicht verkrijgen in hun merkimago en zichtbaarheid zoals bevorderd in de partnerschappen met culturele organisaties, terwijl de culturele organisaties meer zekerheid krijgen voor hun langetermijnplanning. Fora in de kunst en het bedrijfsleven zijn ook middelen die in de praktijk worden gebruikt voor de tenuitvoerlegging van gunstige belastingregelingen.

- **Bevorderen en uitwisselen van beste praktijken bij fiscaal beleid voor het stimuleren van particuliere steun voor cultuur in de lidstaten**

De ondersteuning door fiscaal beleid is uiterst belangrijk bij het vaststellen van een kader voor een grotere betrokkenheid van particuliere fondsen. Overheidsambtenaren en -lichamen met bevoegdheden op cultureel gebied hebben een enigszins beperkt inzicht in de diversiteit van de beschikbare maatregelen en middelen op fiscaal gebied. Het is dan ook niet verrassend dat een grotere steun voor het uitbreiden van bestaande maatregelen of het introduceren van nieuwe maatregelen die particuliere investering in cultuur zouden stimuleren, ontbreekt. De situatie onderstreept een behoefte om de gevolgen van de tenuitvoerlegging van fiscaal beleid op cultureel gebied te volgen en te evalueren, en om een kruisvergelijkingsanalyse op EU-niveau uit te voeren met als doel het detecteren van optimale oplossingen. Zonder een bekwame analyse van belastinguitgaven, uitgevoerd door belastingautoriteiten en ministeries van Financiën, is elke poging om het belastingmilieu te verbeteren gebaseerd op ideologie in plaats van dat het een duidelijk, pragmatisch antwoord is op een veranderend fiscaal vooruitzicht voor de lange termijn.

- **Culturele beleidsmaatregelen gedreven door verschillende cultuurwaarden**

Een complex geheel van factoren beïnvloedt de particuliere investering in cultuur. Sommige factoren liggen buiten de culturele sector (zoals het bredere politieke en wetgevingsmilieu), sommige liggen bij de donor (zoals de cultuur van schenken en het verspreiden van rijkdom, met inbegrip van de overdracht tussen de generaties in komende jaren) en sommige liggen binnen de culturele sector (zoals middelen die worden ingezet voor fondsenwerving en de cultuur van vragen). Een dergelijke complexiteit vereist cultuurbeleidsmaatregelen die multidimensionaal en holistisch zijn in hun formulering en tenuitvoerlegging, en worden gedreven door andere cultuurwaarden. Desalniettemin is een

van de voornaamste uitdagingen voor het maken van cultuurbeleid het creëren van proactieve mechanismen die een antwoord kunnen geven op de aanstaande veranderingen in het sociale, politieke en economische milieu. Cultuurbeleidsmaatregelen voor het stimuleren van particuliere investering in cultuur moeten hoofdzakelijk zijn gericht op de ontwikkeling van vaardigheden in de culturele sector voor het opzetten van productieve relaties met de particuliere sector. Verder moeten adviezen over de ontwikkeling van cultuurbeleid leiden tot een toereikend wetgevingskader dat de beginselen van een gemengde economie als grondslag neerzet voor het bereiken van duurzaamheid.